

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME ÖĞRENCİLERİNİN YAZILI ANLATIMLARININ DİL GELİŞİMİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Arş. Gör. Mehmet TEMİZKAN *

ÖZET

İnsanlar arasındaki iletişimi sağlamanın en yaygın yolları konuşma ve yazmadır. Konuşma dilin sözlü kullanımını; yazma ise yazılı kullanımını gerektirir. Bu iki etkinlik birbirinden teknik özellikler bakımından ayrı olsa da kullandıkları malzeme ortaktır. İkisinde de sesler, heceler, kelimeler ve cümleler kullanılır. Dilin sözlü ve yazılı olarak kullanımı yaşa, görülen eğitime, yapılan okumalara ve geçirilen yaşantılara bağlı olarak gittikçe mükemmelleşir. Bireylerin de bunlarla birlikte daha fazla hece, kelime, cümle kullanmaları beklenir. Bu çalışma ilköğretimin 6. 7. 8. sınıflarında bu tür bir gelişmenin olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Yazılı Anlatım, İletişim

1.Giriş

“İnsanların duygu, düşünce ve isteklerini anlatmak, birbirleriyle iletişim kurmak amacıyla kullandıkları sesli ya da yazılı göstergeler dizgesine dil denir”. (Bilgin 2002: 1) Dil ve onun sözlü ya da yazılı olarak kullanımı insanların hem birey hem de toplum ilişkilerinde büyük önem taşır. *“Birikimler dille aktarılır. Duygular, düşünceler, istekler dille anlatılır”.* (Bilgin 2002:1) Dilin bu önemli işlevini Dökmen ve Yaşın, *“Dil medeniyetin gelişiminden kişilerin günlük problemlerinin çözümüne kadar yaşamın hemen her alanında önemli fonksiyonlara sahiptir ”,* şeklinde açıklamıştır. (Dökmen ve Yaşın 1986: 53)

Tanımından da anlaşılacağı gibi bir dilin sözlü ve yazılı olmak üzere iki kullanım şekli vardır. Bunlardan sözlü şekil, konuşma etkinliği

---

* M.K.Ü. Eğt. Fak. Türkçe Eğt. Böl. mtemizkan@mku.edu.tr

ve becerisini; yazılı şekil ise yazma etkinliği ve becerisini gerektirir. Demirel, bu iki etkinliği karşılaştırarak yazmanın da konuşma gibi bir anlatım yolu olduğunu ancak ondan ayrı beceriler gerektirdiğini vurgular. (Demirel 1999: 50). Birbirinden ayrı beceriler gerektiren bu iki etkinliğin ortaklaşa kullandıkları malzeme ses, seslerin birleşmesinden meydana gelen heceler, hecelerin birleşmesinden meydana gelen kelimelerdir. Bu malzemeyi doğru ve anlamına uygun olarak kullanabilmek de bireyin dil gelişimini sosyal, psikolojik ve zihinsel gelişimine uygun olarak devam ettirebilmesine bağlıdır. Örneğin, 0-6 aylar arasındaki bebekler el-kol hareketleri ve tekmeler atarak tepki verir ve çevre ile iletişim kurarlar. 9-14. aylar arasındaki bebekler genellikle işaret diliyle iletişim kurmaya çalışır. 14-21. aylar arasındakiler 50-200 arasında bir kelime dağarcığına sahiptirler. 2 yaş, iki sözcükten oluşan cümleler kurmaya başlar, 3 yaş ortalama 800 kelime bilir, kısa cümleler kurar, 5-6 yaş ise temel dilbilgisi kurallarına uygun konuşabilir. Buna göre çocuğun dile ilişkin yeteneklerinin gelişimi akıl almaz bir hızla gerçekleşmektedir.

Bunun gibi yazılı anlatımda da bireyler yaşlarına, yaşantılarına, bilgi, duyu ve düşünce birikimlerine, aldıkları eğitime göre gelişmeler sağlamaktadırlar. Bu gelişimi somut olarak tespit edebilecek herhangi bir ölçüt bulunmamakla birlikte bazı araştırmalar da yapılmıştır. Dökmen ve Yaşın araştırma gruplarına aldıkları bir ile beş yaş grubundaki çocukların konuşmalarını kaydederek bunlar üzerinde kelime, hece, morphem ve cümle araştırmaları yapmışlardır. Bunun sonucunda Türk çocuklarının dil gelişimlerini en iyi belirleyecek ölçütün hece/cümle oranı olduğu ortaya çıkmıştır. Yani çocukların yaşları ilerledikçe kullandıkları cümlelerdeki hece sayıları da artmaktadır.

2.Araştırmanın Amacı

Türkçe bir bilgi dersi değil bir ifade ve beceri dersidir. Öğrenciler bu derste duyduklarını, düşündüklerini söz ve yazı ile doğru ve amaca uygun olarak ifade etmeyi öğrenirler. Öğretmenler de bu amaçlara ulaşabilmek için gerekli uygulamaları yapmakla görevlidirler. Acaba yapılan bu uygulamalar ilköğretimin ikinci kademesinde amacına ulaşmakta ve öğrenciler sınıf geçtikçe dil gelişimlerine katkıda bulunmakta mıdır? Bu araştırma öğrencilerin 6. 7. ve 8. sınıf boyunca yazılı anlatımlarında sınıflarına uygun bir ilerlemenin olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

3.Veri Toplama Araçları

Öğrencilerin dil gelişim seviyeleri hakkında bilgi sahibi olmak için Türkçe öğretmenlerinden alınan kompozisyon kâğıtları incelenmiştir.

4.Örnekleme

Öğrencilerin kompozisyon kâğıtlarının incelenmesi için toplam 15 öğretmenden 6. 7. ve 8. sınıflara ait 225 kâğıt alınmış ve incelemeye tabi tutulmuştur.

5.Yöntem

Öğrencilerin kompozisyon kâğıtları, kelime-cümle, hece-cümle, morphem-cümle, hece- kelime, morphem-kelime, hece-morphem oranları bakımından değerlendirilmiştir. Söz konusu ölçütlerin anlamları ve hesaplanmaları şu şekildedir:

1. Kelime/cümle oranlarının hesaplanması: İncelenen metnin kaç cümleden oluştuğu bulunur. Daha sonra metindeki toplam kelime sayısı bulunarak, metindeki cümle sayısına bölünür. Ortaya çıkan sayı o metindeki cümlelerin ortalama kaç kelimedenden oluştuğunu verir.

2. Hece/cümle oranlarının hesaplanması: Metindeki toplam hece sayısı bulunur. Bulunan sayı o metindeki cümle sayısına bölünür. Ulaşılan sayı da metindeki cümlelerin ortalama kaç heceden oluştuğunu verir.

3. Morphem/cümle oranlarının hesaplanması: Metindeki toplam morphem sayısı bulunarak metindeki cümle sayısına bölünür ve böylece metindeki her cümlelerin ortalama kaç morfemden oluştuğu bulunur.

4. Hece/kelime oranlarının bulunması: Metindeki toplam hece sayısı bulunarak metindeki kelime sayısına bölünür ve böylece o metindeki ortalama olarak kelimelerin kaç heceden oluştuğu bulunur.

5. Morphem/ kelime oranlarının bulunması: Toplam morphem sayısı toplam kelime sayısına bölünerek o metindeki kelimelerin ortalama olarak kaç morfemden oluştuğu söylenebilir.

6. Hece/morphem oranlarının hesaplanması: Toplam hece sayısı toplam morphem sayısına bölünerek her morfemin ortalama olarak kaç heceden meydana geldiği bulunur.

Morphemlerin niteliğini ve morphem sayılarının hesaplanmasını şöyle özetleyebiliriz. Morphem bir kelimenin anlamına katkı eden en küçük birime verilen addır. Bir kelimenin kaç morfemden oluştuğu şu yollarla belirlenir.

“Fiil mastarları bir puan alır. Zaman şahıs istek gereklilik yeterlilik soru olumsuzluk ve edilgenlik ekleri de yine birer puan alır”. (Dökmen ve Yaşın 1986: 59) Örneğin;

Görmemiş: görmek (1) + me olumsuzluk (1) + miş li geçmiş zaman (1) + üçüncü tekil kişi (1) = 4 (Dökmen ve Yaşın 1986: 60) gibi.

Master halindeki emirler 1 puan sayılır.

İsimlerin yalın halleri 1 puan, diğer halleri 1'er puan, çoğul ve iyelik ekleri 1'er puan alır.

6. Bulgular

Öğrenci kâğıtları, toplam 15 öğretmenden 6. 7. 8. sınıflara ait kâğıtların alınmasıyla oluşmuştur. Bu öğretmenlere ait toplam 225 kâğıt incelenmiştir. Bu kâğıtların incelenmesi sonucunda elde edilen bulguları şöyle belirtebiliriz.

Tablo 1: 6. 7. ve 8. sınıf öğrenci kâğıtlarının kelime-cümle, hece-cümle, morphem-cümle, hece-kelime, morphem-kelime, hece-morphem oranlarına ilişkin tablo

Öğretmenler	Kelime - cümle			Hece - cümle			Morphem - cümle		
	6. sınıf	7.sınıf	8.sınıf	6. sınıf	7.sınıf	8.sınıf	6. sınıf	7.sınıf	8.sınıf
1	6,2	8,5	10,7	13,2	17,6	16,9	10,4	14	13,2
2	9,5	7,09	4,8	11,4	8,9	5,8	10,5	7,8	5,3
3	8,8	5,9	9,3	11,4	7,7	10,6	9,7	6,5	10,02
4	5,8	6,8	6,4	7,5	8,8	8,3	6,3	7,4	7,08
5	6,7	8,4	8,07	8,7	11	10,4	7,4	9,3	8,8
6	6,4	6,8	8,8	8,3	8,8	6,9	7,07	7,5	7,5
7	7	6,5	5,9	9,1	8,4	7,7	7,7	7,1	6,5
8	7,7	5,1	8,5	10,09	6,6	11,1	8,5	5,6	9,3
9	8,02	7,9	8,1	10,4	10,3	10,6	8,8	8,7	8,1
10	7,2	7,8	8,2	9,4	10,1	10,6	8,01	8,5	9,01
11	8,2	7,1	8,5	10,6	9,2	11,01	9	8	9,4
12	8,3	6,4	7,7	10,8	8,4	10,05	9,1	7,1	8,5
13	7,5	6,5	5,8	9,8	8,8	7,6	8,3	7,4	6,4
14	5,9	8,2	6,8	7,7	10,6	8,9	6,5	9,04	7,5

15	6,5	7,7	8,6	8,5	10	11,2	7,1	8,4	9,5
Öğretmenler	Hece - kelime			Morfem - kelime			Hece - morfem		
	6. sınıf	7.sınıf	8.sınıf	6. sınıf	7.sınıf	8.sınıf	6. sınıf	7.sınıf	8.sınıf
1	2,1	1,1	1,3	2,1	2,2	1,4	1,1	1,09	1,1
2	1,09	1,2	1,1	2,3	1,5	2,1	1,1	1,1	2,1
3	1,1	1,1	1,1	1,4	1,3	2,3	1,1	1,5	1,1
4	2,2	2,1	1,1	1,1	1,1	1,5	1,1	2,1	1,1
5	1,7	1,1	1,1	1,2	1,1	1,1	1,3	1,1	1,1
6	2,1	1,1	2,1	1,1	1,1	2,1	1,2	1,1	1,1
7	1,3	1,4	1,3	1,3	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1
8	1,1	1,09	1,3	1,3	1,6	1,4	1,09	1,1	2,1
9	1,3	2,1	1,1	2,1	1,2	1,1	1,2	1,5	1,1
10	1,1	1,6	1,1	1,1	1,3	1,1	1,5	2,1	1,1
11	1,3	1,1	2,2	1,3	1,3	1,2	1,09	1,1	1,09
12	2,1	1,1	2	1,1	1,6	1,1	1,1	1,1	1,1
13	2,1	1,1	2,1	1,1	2	1,1	1,1	1,1	2,1
14	1,1	1,1	1,1	1,1	2,1	1,1	1,1	1,1	1,1
15	2,1	1,1	2,6	1,2	2,3	1,1	1,6	1,1	1,1

6.1.Kelime-Cümle Oranlarına İlişkin Genel Bulgular

Kelime-cümle oranları, her cümlenin ortalama olarak kaç cümleden oluştuğu hakkında bilgi verir. Tablo 2'den de anlaşılacağı gibi kelime-cümle oranları 6. 7. 8. sınıflarda düzgün bir yükseliş göstermemektedir. 15 öğretmenden sadece 4 tanesinin öğrencilerinde kelime-cümle oranları düzenli bir yükseliş göstermektedir. Birinci öğretmenin öğrencilerinde görülen (6,2 –8,5 –10,7) bu duruma bir örnektir.

Geriye kalan 11 öğretmenin yazılı kâğıtlarında ise bir uyumsuzluk göze çarpmaktadır. İkinci öğretmenin öğrencilerinde görülen (9,5 –7,09 –4,8) oranı ve yedinci öğretmenin öğrencilerinde görülen (7 – 6,5 –5,9) oranı bu durumu örnekler niteliktedir.

6.2.Hece-cümle Oranlarına İlişkin Bulgular

Hece-cümle oranları, öğrencilerin ortalama olarak her cümlede kaç hece kullandıklarını gösterir. Hece-cümle oranlarına genel olarak baktığımızda 13 öğretmenin öğrencilerinde bu oran bakımından düzenli bir yükseliş görülmemektedir. Sadece iki öğretmenin öğrencilerinde düzenli bir yükseliş görülmektedir.

6. sınıfların hece-cümle oranlarında 5 öğretmende diğer sınıfların ikisinden de yüksek oldukları, 8 öğretmende 7. sınıflardan ve 6 öğretmende 8. sınıflardan daha yüksek oranlarda oldukları görülmektedir. 8. sınıflar ise 4 öğretmende her iki sınıftan; 8 öğretmende 7. sınıflardan 6 öğretmende ise 6. sınıflardan dil gelişimi bakımından daha aşağı bir seviyededir.

6.3.Morfem-Cümle Oranlarına İlişkin Bulgular

Morfem-cümle oranları, öğrencilerin ortalama olarak her cümlede kaç morfem kullandıklarıyla ilgilidir. Genel olarak baktığımızda öğrencilerin bu oran doğrultusundaki dil gelişimleri de uyumsuzluk göstermektedir. 13 öğretmenin öğrencileri, bu oran bakımından düzensizlikler gösterirken, iki öğretmenin öğrencilerinde bu oran sürekli bir artış şeklinde görülmektedir.

6. sınıflar 5 öğretmende her iki sınıftan ileri, 8 öğretmende 7.sınıflardan, 5 öğretmende de 8. sınıflardan ileri bulunmuşlardır. 8. sınıflar ise 5 öğretmende 6. sınıflardan, 8 öğretmende de 7. sınıflardan geride bulunmuşlardır. 8. sınıflar ise 5 öğretmende 6. sınıflardan, 8 öğretmende 7. sınıflardan geri bulunmuşlardır. 1 öğretmende ise 7. sınıflarla eşit oranda bulunmuşlardır.

Kelime-cümle, hece-cümle ve morfem-cümle oranlarına genel olarak baktığımızda ise 10. ve 15. öğretmenlerinin öğrencilerinin bu üç oran açısından da sürekli ve düzenli bir gelişim gösterdikleri görülmektedir. 2. , 7. , ve 12. öğretmenlerin öğrencilerine baktığımızda ise bu oranların üçünde de sürekli bir düşüş göze çarpar. 1. ,4. ,5. ,ve 9. öğretmenlerin öğrencilerinin gelişim seviyelerinin düzenli olduğunu söylemek de çok yanlış olmaz. 17,6 ile 16,9 oranları arasında pek bir fark olmadığını göz önüne alırsak bunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

İlginç bir bulgu da 8. sınıf öğrencilerinin incelenen oranlar açısından 11 yerde 6. sınıflardan, 22 yerde ise 7. sınıflardan geri olmalarıdır. 6. sınıflar ise 24 yerde 7. sınıflardan, 14 yerde de 8. sınıflardan daha ileri seviyededirler.

6.4.Hece-Kelime Oranına İlişkin Bulgular

Hece-kelime oranı öğrencilerin her kelimedede ortalama olarak kaç hece kullandıkları ile ilgilidir. Bu oranın öğrencilerin kâğıtlarındaki durumu düzensiz olarak görülmektedir. En büyük oran 8. sınıflara ait olan 2,6 oranıdır. En küçük oran ise 1,09 'dur ve 6 ile 7. sınıflarda bulunmaktadır. 3. ve 14. öğretmenlerde bu oran birbirlerine eşittir. Genel olarak bakıldığında 6. sınıfların daha çok hece kullandıkları görülmektedir. En az heceyi ise 7. sınıflar kullanmışlardır. Hece kullanımında üç sınıf arasında sürekli ve düzenli bir yükseliş görülmemektedir. 4. öğretmenin öğrencilerinde hece kullanımı bakımından sürekli bir düşüş görülmektedir.

3 öğretilerde hece kullanımı açısından 6. sınıflar diğer iki sınıftan daha ileridir. 9 öğretilerde 7. sınıflardan, 5 öğretilerde ise 8. sınıflardan daha yüksektir. 8. sınıf iki öğretilerde diğer iki sınıftan, 5 öğretilerde 6. sınıftan, 5 öğretilerde ise 7. sınıflardan daha düşüktür.

6.5.Morfem-Kelime Oranlarına İlişkin Bulgular

Morfem-kelime oranları öğrencilerin ortalama olarak her kelimedede kaç morfem kullandıkları ile ilgilidir. Bu oran en yüksek olarak 2,3 'tür ve her üç sınıfta da bu oran ortaktır. En düşük oran 1,1 de üç sınıfta bulunmaktadır. 4. 6. ve 11. öğretmenlerde bu oran sınıfların ilk ikisinde aynı 8. sınıfta ise yüksektir. Her üçünün de yükseldiği veya düştüğü bir öğretilere rastlanmamıştır. 4 öğretilerde 8. sınıflar diğer iki sınıftan daha düşük, 7 öğretilerde 6. sınıftan ve 9 öğretilerde 7. sınıftan daha düşük bir oran görülmektedir. Aynı zamanda 6. sınıflar 4 öğretilerde diğer iki sınıftan daha yüksek, 5 yerde 7. sınıf, 7 yerde 8. sınıflardan daha yüksektir.

6.6.Hece-Morfem Oranlarıyla İlgili Bulgular

Hece-morfem oranları da öğrencilerin ortalama olarak her hecede kaç morfem kullandıkları ile ilgilidir. Öğrencilerin hece içinde morfem kullanma oranları oldukça dağınık bir görüntü vermektedir. En yüksek oran 2,1 'dir ve 7 ile 8. sınıflarda bulunmaktadır. En düşük oran ise 1,09 'dur ve her üç sınıfta da ortak olarak görülmektedir. 2. ve 13. öğretmenlerin 6. ve 7. sınıflarında bu oranlar aynı, 8.sınıfta yüksektir. 5. ,6. ve 15. öğretmenlerde ise bu oranlar 6. sınıfta en yüksek, 7. ve 8.

sınıflarda ise daha düşüktür. 7. 2. ve 14. öğretmenlerde bu oranlar aynıdır. 8. öğretilende bu oran sürekli olarak yükselmektedir. 6. sınıfta bu oran 3 öğretilende diğler sınıflardan daha yüksek, 4 öğretilende 7. sınıftan daha yüksek, 5 öğretilende 7. sınıfta aynı, 5 öğretilende 8. sınıftan daha yüksek, 7 öğretilende 8. sınıfta aynıdır. 8. sınıflar ise 2 öğretilende diğler iki sınıftan daha düşük, 5 öğretilende 6. sınıftan daha düşük, 7 öğretilende bu sınıfta aynı, 4 öğretilende 7. sınıftan düşük, 6 yerde bu sınıfta aynıdır.

6.7.Kelime-cümle, Hece-cümle ve Morfem-Cümle Oranlarının Aritmetik Ortalamalarına İlişkin Bulgular

Bu üç oranın aritmetik ortalamalarına baktığımızda şu bulgulara ulaşabiliriz. Kelime-cümle oranlarında çok az farklarla da olsa uyum sağlanmışır. 7,08 – 7,1 –7,2 oranları gittikçe yükselen bir grafik çizmektedir. Hece-cümle oranlarında ise yine çok az farklarla uyum bozulmuş görülmektedir. 9,7 - 9,6 - 9,8 oranları uyumu bozsa da birbirlerine çok yakın oranlar olarak göze çarpmaktadırlar. Morfem-cümle oranlarına baktığımızda da çok az farklarla uyumun bozulduğunu görürüz. 8,3 - 8,1 -8,3 bize bunu gösterir.

6.8.Hece-Kelime, Morfem-Kelime, Hece-Morfem Oranlarının Aritmetik Ortalamalarına İlişkin Bulgular

Bu üç oranın ortalamaları bize şu bilgileri vermektedir. Hece-kelime oranı üç sınıfta da uyumsuzluk gösterir. En yüksek olan 1,5 oranı 6. sınıfa aittir. Aynı uyumsuzluk morfem-kelime oranında da görülmektedir. Bu bölümde en yüksek oran ise yine 1,5 ile 7. sınıfa aittir. Son olarak hece-morfem oranına bakarsak bir uyumun sağlandığını görebiliriz. 6. ile 7. sınıflar 1,2 oranında morfem kullanmışlardır. 8. sınıf öğrencilerinde ise 1,3oranında bir yükselme görülür.

7.Yorumlar

Öğrenci kâğıtlarının incelenmesi sonucunda iki öğretmenin öğrencilerinin kelime-cümle, hece- cümle, morfem-cümle oranları açısından sürekli yükseldiği görülmektedir. Diğler öğretmenlerin öğrencilerinde ise bu oranlar sürekli yükselen bir grafik göstermezler. 14 yerde 6. sınıfların kelime-cümle oranları diğler iki sınıftan daha yüksektir. Yine 6. sınıflar bu üç oran açısından 24 yerde 7. sınıflardan daha yüksek, 15 yerde de 8. sınıflardan daha yüksek olduğu görülmüştür. İlk öğretimin son sınıfı olan 8. sınıflarda ise genel anlamda bir düşüş vardır.

Hece-kelime, morfem-kelime, hece-morfem oranlarına baktığımızda da 6. sınıfların yüksek oranları tutturduğunu söyleyebiliriz. 8. sınıf bu oranlar bakımından diğler sınıflardan daha geridir. Beklenen

durum 8. sınıfların en başarılı sınıf olması yönündedir. Ancak araştırma sonunda 8. sınıflar en başarısız sınıflar olarak değerlendirilmişlerdir. 7. sınıflar ise 6. sınıflara oranla düşük, 8. sınıflara oranla vasat bir seyir çizmişlerdir.

Dil gelişimini belirlemede kıstas olarak alınan ölçütler açısından baktığımızda 6. sınıftan 8. sınıfa doğru genel bir düşüşün olası nedenleri arasında şunlar yer alabilir.

6. sınıflar ilköğretimin ilk kademesinde iyi öğretmenler tarafından yetiştirilmişlerdir. İyi öğretmen tanımı altında öğrencilerinin ders içi ve dışı sorun, eksiklik, ilgi, ihtiyaç ve istekleriyle ilgilenen, onlara yol gösterebilen, daha fazla zaman ayıran, eksik oldukları yönleri tespit ederek bunları en kısa zamanda ve kalıcı olarak düzeltmeye çalışan öğretmen kastedilmektedir. Çocukların gelişim özelliklerini bilen, bu özelliklere dikkat eden, bireysel ayrılıkların farkına vararak eğitim ve öğretimini sürdüren, yeterli ve gerekli alan bilgisine sahip olan, geniş bir okuma gücü bulunan, çalışmalarını belli bir amaç ve plan doğrultusunda yapan öğretmen elbette daha yüksek bir gelişme sağlayacaktır. 6. sınıfların bu niteliklere sahip olan öğretmenler tarafından yetiştirildiklerini var sayarsak ilk kademedен henüz çıkmış oldukları için getirdikleri bilgi ve becerilerini hâlâ unutmadıkları göz önüne alabiliriz.

İlk öğretimin ilk kademesinde Türkçe derslerine ayrılan zamanın daha fazla olması, öğretmenlerin öğrencilerle daha yakından ilgilenmelerine olanak tanımıştır. İlk kademenin 4. ve 5. sınıflarında Türkçe dersleri 10 saat iken ikinci kademede bu derse ayrılan zaman 5 saattir. Güzel konuşma ve yazma adında seçmeli bir ders de vardır ve 2 saatlik bir zamanı kaplamaktadır ama bu ders her okulda verilmemektedir.

Türkçe derslerine ilk kademede bu kadar zaman ayrılması öğretmenin de öğrencilerle bu ders saatlerinde daha fazla ilgilenebilmesini sağlamaktadır. Bu ders içinde yapılacak çalışmalar geniş bir süreye yayıldığı için öğrencinin bilgileri öğrenerek, becerileri de kazanarak ikinci kademeye geçmeleri sağlanabilir. Böyle bir olanak aynı zamanda öğretmenlerin her öğrencileriyle teker teker ilgilenmelerine imkan verir. Aynı durum ikinci kademe için söz konusu değildir. Çünkü Türkçe derslerine ayrılan zaman yarı yarıya düşmektedir. Branş öğretmenleri bu kısa zaman içinde çalışmalarını yapmak istemekte ancak sınırlı bilgi ve beceri kazandırabilmektedirler.

İlk kademede sınıf öğretmenliğinin ikinci kademede ise branş öğretmenliğinin esas olması da 6. sınıfların daha sağlam bir zeminden henüz kopmamalarını sağlamaktadır. Sınıf öğretmenleri, öğrencileri ile

zamanlarının büyük bir kısmını geçirmektedirler. Bu durum, öğretmenlerin sürekli olarak öğrencilerini gözlemlemelerini ve eksik oldukları yönleri belirlemelerini sağlamaktadır. Ayrıca bir alanda yeteneği olan öğrenciler öğretmen tarafından teşvik edilmekte ve bu yönleri ortaya çıkarılmaktadır.

İkinci kademedede ise branş öğretmenleri, öğrencilerle sadece dersleri sırasında yüz yüze geldiklerinden onları bütün yönleriyle tanıma fırsatı bulamamaktadırlar. Öğrencilerini bütün yönleriyle tanımayan bir öğretmen onların ilgi, istek ve ihtiyaçları yönünde hareket edemeyecektir. Bu da beraberinde öğrencinin başarısızlığını getirecektir. 7. ve 8. sınıflar kendilerini daha az tanıyan öğretmenlerle birlikte derslere girdikleri için henüz bu ortamdaki yeni çıkmış olan 6. sınıfların devam etmekte olan düzenlerine uymayabilirler.

İlk kademedede ders sayısının az olması da öğrencilerin dikkatlerini belli alanlarda tutmalarını sağlar. 6. sınıflar az sayıda ders bulunan bu ortamdaki yeni çıkmışlardır. Ancak 7. ve 8. sınıflar bu ortam içinde dikkatlerini daha fazla alana yönelik olarak kullandıklarından bazı derslerde verimleri azalabilmektedir.

İlk öğretimin ikinci kademesi özellikle 7. ve 8. sınıf yaşları öğrencilerin ergenlik çağına girdikleri dönemdir. Bu dönemde öğrenci derslerde başarılı olmaktan çok kişilik gelişimini sürdürmek, bir gruba kabul edilmek, kendine ait bir hayat görüşü oluşturmakla meşguldür. Bu nedenle zaman zaman verim düşüklüğü doğal olarak karşılanmalıdır.

İlk öğretimin ikinci kademesindeki Türkçe öğretmenlerinin büyük bir kısmı öğrencilerin dil gelişimini yükseltecek uygulamalar yapmamaktadırlar. Dil gelişiminde dengesizlikler gözlenmesinin bir başka nedeni de bu olabilir.

“Eğitimde araç ve gereçler hedeflere daha kısa zamanda ulaşmayı ve öğrenmenin kalıcı izli olmasını sağlama açısından çok önemli görünmektedir. Öğretmenlerin bu amaçla çeşitli öğretim materyallerinden yararlanmaları ve sınıf ortamı içinde çoklu ortamı oluşturmaları gerekmektedir”. (Demirel 1999: 100) Ders kitabının tek ders aracı olarak görülmesi, eğitimde istenen verimin elde edilmesini engelleyici olabilir.

8.Öneriler

Öğrencilerin dil gelişimlerinin daha sağlıklı bir şekilde sağlanması konusunda şu önerilerde bulunulabilir:

1. Dil öğretimi her şeyden önce planlı ve programlı bir iştir. Ana dili öğretmeni ders yılı başında yapacağı tüm etkinlikleri planlamalı ve bunlarla ilgili gelişmeleri planları içine eklemelidir. Türkçe, Edebiyat, Dilbilgisi, Kompozisyon öğretimi konuşma, dinleme, yazma, okuma gibi etkinlikleri içerir ve bu etkinliklere uygun yöntemin seçilmesi gerekir. (Karakuş 2000)

2. Yurt çapında her ilde milli eğitim ve üniversitelerin iş birliği ile dil gelişimi seminerleri düzenlenmeli, bu seminerlere okul öncesi eğitimi öğretmenleri ile sınıf ve Türkçe öğretmenlerinin özellikle katılmaları sağlanmalıdır. Ayrıca ailelerin de bu çalışmalarını izlemelerine çalışılmalıdır.

3. Bu seminerlerde öğrencilerin dil gelişimlerinin düzenli bir şekilde sağlanabilmesi için öğretmenlerin yaptıkları uygulamalarla yapılması gereken uygulamalar tartışılmalı, varılan sonuçlar incelenmeli, gerekli önerilerde bulunulmalıdır. Öğretmenlerin bu konudaki şikayetleri, karşılaştıkları problemler dinlenmeli, onlara yol gösterici uyarılar yapılmalıdır. Ailelere düşen görev ve sorumluluklar da onlara iletilmeli, çocuğun aile ve okulun ortak işbirliği sonucunda yetiştiği hatırlatılmalıdır.

4. Eğitim fakültelerinde yetişmekte olan öğretmen adaylarına öğrencileri tanıma noktasında gerekli ve yeterli formasyon bilgileri verilmelidir. Bunun yanında alan bilgisine de gereken özen gösterilmelidir. Ders kitapları ve öğrenciler üzerinde yapılan çalışmalar çoğaltılmalı ve bu çalışmalardan Türkçe eğitimi bölümündeki öğretim üyeleri, üniversite öğrencileri, milli eğitim müfettişleri, sınıf ve Türkçe öğretmenleri haberdar edilmelidir.

5. Son yıllarda projektörler, slaytlar, tepegözler vb. eğitim teknolojilerinin gelişmesine rağmen ders kitapları temel araç gereç olma özelliğini hâlâ korumaktadır. Hatta ders kitaplarının eğitim öğretimde kullanılan tek araç olduğunu söylemek yanlış olmaz. Öğretmenler çoğu zaman diğer ders araç gereçlerine başvurmadan sadece ders kitaplarından yararlanmaktadırlar. Öğretmenler tarafından bu kadar sık kullanılan ve öğrencilerin sürekli yüz yüze buldukları ders kitaplarının da öğrencilerin dil gelişimleri doğrultusunda hazırlanmaları gerekir. Bunun için de öncelikle öğrencilerin gelişim düzeyleri belirlenmeli (dil, zihin, sosyal, kişilik vb.) ve bu düzeylere uygun ders kitapları hazırlanmalıdır.

Ders kitabı, içerdiği metinler sayesinde öğrencilere okuma zevki ve alışkanlığı verecek nitelikte olmalıdır. Metinler öğrencinin ilgisini çekecek teknolojik, toplumsal, kültürel değişme ve gelişmelere uygun nitelikler taşımalıdır. Öğrenci metni okuduğunda kafasındaki sorulardan bir veya birkaçına yanıt bulabilmeli, bunun yanında yeni sorular da üretebilmelidir. Bunun doğrultusunda öğrenci araştırmaya yönelmelidir. Metinler ayrıca giriş gelişme ve sonuç bölümlerinin varlığı ve belirginliği ile öğrencideki düzen ve kompozisyon ihtiyacını karşılamalı ve bu yönde öğrenciyi alışkanlık kazandırmalıdır.

6. Metinlerdeki cümle sayıları ve yapıları, öğrencilerin anlama ve kavrama düzeylerine uygun olmalıdır. Öğrencilerin okuyup anlamaları gereken ortalama kelime sayıları Türkçe eğitimi programında verilmiştir. Buna göre, 6. sınıflar 150-200 kelime bir fikir yazısını veya 350-400 kelime bir olay yazısını anlamına uygun olarak okuyabilmelidir. 7. sınıflarda bu oran 200-300 kelime bir fikir yazısına, 400-500 kelime bir olay yazısına çıkarılmıştır. 8. sınıfların da 250-300 kelime bir fikir yazısını, 450-550 kelime bir olay yazısını okuyabilmeleri ön görülmüştür.

8. Dil gelişimi yaparak, okuyarak, dinleyerek ve konuşarak sağlanabilir. Bu yüzden adı geçen dil becerilerine yönelik çalışmalar yapılmalı, öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırılmalı, öğrenciler okuduklarını, anladıklarını, dinlediklerini söz ve yazı ile anlatma olanağı bulabilmelidirler. Öğrenciler fırsat buldukça konferans, sinema gibi görsel ve işitsel alanlara yönlendirilmelidir. Öğrencilerin seviyelerine uygun kitapların listesi çıkarılmalı, bunlar öğrencilere anlama ve kavrama düzeylerine uygun olarak okutulmalıdır.

9. Öğrencilerin söz dağarcıkları geliştirilmeye çalışılmalıdır. Bunun için sözcük bulma oyunları sözcük avı türündeki bulmacalar kullanılabilir. Ancak öğrencilerin sözcük dağarcıkları geliştirilirken kullanımdan düşmüş kelimeler üzerinde fazla zaman harcanmamalıdır. Bu türden kelimeler öğrencilerin, yaşam boyu yaygın olarak kullanmayacakları, işlevsel olmayan kelimelerdir. Bunların yerine günlük hayatla ilişkili, öğrencilerin her an kullanabilecekleri kelimeler üzerinde durulmalıdır. Metinler veya okutulan kitaplar içinde, öğrencilerin seviyelerini aşan kelimelerin de mutlaka öğrenilmesi beklenmemelidir.

10. Öğrencilerin cümle kurma yetenekleri geliştirilmelidir. Dil gelişimi kendisini kurulan cümle sayısında ve yapısında gösterir. Öğrencilerin sözcük dağarcıkları genişledikten sonra sıra cümle kurmaya gelir. Kazanılmış sözcük hazinesinin cümle içinde kullanılması dil gelişiminin temel unsurlarındandır. Bunun için ;

- a. Karışık olarak verilen kelimelerden cümleler kurma,
- b. Anahtar kelimeleri verilen bir cümleyi genişletme,
- c. Çeşitli durumlarda tanım cümleleri, karşılaştırma, olasılık, gerekçe vb. anlamlar içeren cümleler kurma,
- d. Cümleleri anlamca sıraya koyma,
- e. Cümle içindeki gereksiz kelimeleri ayıklama,

gibi çalışmalar yaptırılabilir.

Sonuç olarak bireyin günlük hayattaki başarısı büyük ölçüde dil becerilerini gerekli ve yeterli ölçüde kazanmış olmasına bağlıdır. Öğrencilerin dil gelişimlerinde ve kazanılan kelime hazinesinin kullanımında öğretmenden ders kitabı hazırlayıcılarına kadar herkese önemli sorumluluklar düşmektedir.

KAYNAKÇA

- Aytaş Gıyasettin (2001) “Türkçe Ders Kitaplarının Yazımında Metin Seçimi ve Metin Altı Sorularının Hazırlanmasında Dikkat Edilmesi Gereken Bazı Hususlar”, *Türk Yurdu- Türkçe’ye Saygı Özel Sayısı*, 162-163:56.
- Bilgin Muhittin (2002) *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Ankara: TC. Kültür Bakanlığı, Kültür Eserleri,
- Cemiloğlu Mustafa (1994), “*İlköğretim Okullarının Türkçe Derslerinde Sözcük Öğretimi ve Türkçe Kitaplarındaki Söz Değerleri Üzerine Bir İnceleme*”, Bursa: Uludağ Üniversitesi I. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu
- Demirel Özcan (1999) *İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi*, İstanbul: MEB
- Dökmen Üstün-Yaşın Zehra (1988), “*İlkokul Kitaplarındaki Dili ve Türkçe’yi Kullanma Becerisinin Psikolojik Bir Yaklaşımla Değerlendirilmesi*”, Ankara: Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları
- İmer Kamile (1988), “*İlkokul Çocuklarının Yazılı Anlatımlarında Birkaç Sesbilimsel Özellik*”, Ankara: Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları

Karakuş İdris (2000), *Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi Öğretmen El Kitabı*, Ankara : Sistem Yayınları

Senemoğlu Nuray (2000), *Gelişim, Öğrenme ve Öğretme, Kuramdan Uygulamaya*, Ankara : Gazi Kitabevi

MEB (2000), *Türkçe Eğitimi Programı*, İstanbul: MEB Yayınları

TDK (2002), *Türkçe'nin Dünü, Bugünü, Yarını*, Ankara: TC. Kültür Bakanlığı, Özel Dizi

Yavuzer Haluk (1996), *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul : Remzi Kitabevi.